

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11050360>

OTA ONA BILAN YOSH DAVRLARIDA BO‘LADIGAN MUAMMOLAR

Dumarova Gulfira Kazimbekovna

Andijon davlat chet tillar instituti o‘qituvchisi

Nurmuhammedova Havoxon O‘tkirbek qizi

Andijon davlat chet tillar instituti

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada ota-ona va farzand o‘rtasidagi yoshga doir muammolar yoritilgan. Farzand tarbiya qilishda yoshning o‘ziga xos xususiyatlari alohida e‘tiborga olinishi lozim. Muloqot qilish farzandning yaxshi tarbiyalanishida katta ahamiyat kasb etadi.*

***Kalit so‘zlar:** yosh davrlari, muloqot, aktiv, passiv, o‘smirlik, balog‘at.*

Oilada bola tug‘ilishi bilan oila a‘zolari u bilan muloqotga kirishishga harakat qiladilar. Lekin chaqaloq muloqotga darhol tayyor bo‘lmasdan, u uxlaydi, yig‘laydi va emadi. CHaqaloq o‘zining hayotini shartsiz refleks, ya‘ni qichqiriq bilan boshlaydi. Birinchi qichqiriq nutqning birinchi belgisidir. Ayrim olimlar birinchi qichqiriqni salbiy emotsiya deb ataydilar. Haqiqatdan ham chaqaloq o‘zining qichqirig‘i bilan uyquga, ovqatga, issiqlikka bo‘lgan ehtiyojini bildiradi.

Insonning tabiati shundayki, u atrofdagilar bilan muloqotda bo‘lmasdan yashay olmaydi. Bola tug‘ilganda uning onasi o‘zining mehrini muloqot orqali beradi. SHuningdek, oilaning boshqa kattalari ham chaqaloq bilan muloqotda bo‘lmasdan turolmaydi. Kattalar tomonidan bo‘ladigan to‘g‘ri muloqot chaqaloqda muloqotga bo‘lgan ehtiyojni shakllantiradi. CHaqaloqda birinchi u bir oylik bo‘lganda “ga”, “da”, “ua” kabi nutq belgilari paydo bo‘ladi. Bolaning muloqoti reaktiv (passiv) yoki aktiv (faol) shaklda bo‘ladi. Bolaning kattalar bilan qiladigan muloqoti dastlab kattalarning labi va ko‘zlariga qarashdan boshlanadi .

Kattalar go‘daklar bilan doimo ijobiy emotsional munosabatda bo‘lishlari zarur. 4-5 yoshli go‘dakning munosabati o‘ziga xos harakterga ega. U o‘z oila a‘zolarini begona kishilardan ajratadi. Kattalar doimo go‘dak atrofida parvona bo‘laversalar, u o‘yinchoqlar bilan o‘ynamaydi, balki go‘dak onasidan ajrasa injiq bo‘lib qoladi. 7-9 yoshli bola kattalarning nutqini va harakatini diqqat bilan kuzatadi. So‘ngra u

kattalarning ogʻzidan chiqqan soʻzlarni takrorlashga harakat qiladi. Bu davrdagi bolalar kattalarning harakatlarini taqlid qilish orqali egallaydi. Masalan, stolni ustini artishga, idish-tovoqlarni koʻtarishga harakat qiladi. Kattalar bolaning ehtiyojlarini qondiribgina qolmasdan, predmetlar bilan harakat qilishga ham oʻrgatadilar, yaʼni hatti-harakatlarini boshqaradilar. Bir yoshgacha bola kattalarning nutqini tinglaydi.

3 yoshdan soʻng bolalardagi krizis(inqiroz) davri sekinlashib qoladi. Bolaning kattalar bilan boʻladigan muloqotlari normallashadi. Bola bu yoshda ota-onaning diqqat markazida boʻlmaydi, chunki uning kichik ukasi boʻlishi mumkin. Hozirgacha u kattalarning diqqat-eʼtiborida boʻlgani uchun endi uning fikricha ota-onasi faqat bir-biri bilan munosabatda boʻlib, unga eʼtibor bermay qoʻyishyapti. Unga tushunarli boʻlmagan narsalar haqida gaplashadilar. Bu unga yoqmaydi, natijada injiq boʻlib qoladi. Haqiqatda esa bola ancha mustaqil boʻlib qolgani uchun onasi undan koʻngli toʻlib, kamroq eʼtibor beradi, bu esa bolaga yoqmaydi. SHuning uchun ota-ona bu davrdagi bolalarga eʼtiborliroq boʻlishlari lozim. SHunday vaziyat ham boʻladiki, oilada bola yo onasi bilan qoladi, yoki otasi bilan yashaydi. Koʻpincha bola balogʻatga etmaganligi uchun onasi bilan yashaydi. Bunday oila notoʻliq oila deyiladi. Bunday oilada oʻsayotgan bola avval otasi yoʻqligini his qilmaydi, lekin birdaniga his qilib, u qoʻzgʻaluvchan, hissiyotga beriluvchan boʻlib qoladi. Bu paytda onasi qaysidir qarindoshidan iltimos qilib, otasi oʻrniga bola bilan muloqotda boʻlishlarini soʻrashi zarur. Ota-onalar farzandi uchun masʼuliyatlikni his qilishlari lozim. CHunki bola ota-onasining munosabatlarida aybdor emas. Agar bola sogʻlom oʻssa, uni bolalar bogʻchasiga beriladi. U erda bola yangi kishilar bilan, yangi tengdoshlari bilan yangicha munosabatlarga kirishadi.

Katta maktabgacha yoshdagi bolalar endi oʻzlari mustaqil harakat qila oladilar. Oʻzlari yuvinadilar, qiyinadilar. Lekin baribir ular ota-onalarining erkalashlariga, diqqat-eʼtiborida boʻlishga harakat qiladilar. Ota-onalar bola tarbiyasida quyidagi usullardan foydalanadilar:

1. Avtoritar uslub - boshqarish qattiqqoʻllik asosida olib boriladi. Boladagi tashabbus ota-onalar tomonidan taʼqiqlanadi. Har bir hatti-harakati albatta jazolanadi. Bu usul orqali tarbiyalangan bolalar qoʻrqoq, jurʼatsiz boʻlib qoladilar, oʻz imkoniyatlarini yuzaga chiqara olmaydilar. CHunki ota-ona unga sharoit yaratib bermaydi.

2. Liberal uslub - bu usulda ota-ona farzandiga befarq boʻladi, u nimaga qiziqadi, nimaga layoqati borligiga qiziqmaydi. Bola nima yomon, nima yaxshiligini bila olmaydi. Natijada bolalar mustaqil va faol harakat qila olmaydilar.

3. Demokratik uslub - tarbiyaning mahsuldor usuli boʻlib, unda ota-ona farzandiga bor mehrini berib, uning qiziqishlari, imkoniyatlari bilan hisoblashadi. Bolaning erkin fikrlashini istaydi. Bu usul bolani toʻgʻri tarbiyalash imkonini beradi.

Ayrim oilalarda bola yolg'iz farzand bo'lgani uchun ota-ona unga barcha mehrlarini berib, uni erklatib, xudbin qilib qo'yishlari mumkin. Yoki bola ukalari tug'ilganda ham o'zini yomon his qiladi. Chunki ota-ona endi kichik farzandiga ko'proq e'tibor beradi. Bunday holatlarda kattalar bolaga u endi mustaqil ish qila olishi, aqlliligini tushuntirsalar, shunda u kichik ukalariga nisbatan mehrlari bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Davletshin M.G. Umumiy psixologiya. T.: ToshDPU.2002.(o'quv qo'llanma).
2. Karimova V. Ijtimoiy psixologiya va ijtimoiy amaliyot. T.: 1999.
3. Karimova V. Akramova F. Psixologiya. T.: 2000.
4. Karimova V. Psixologiya. (o'quv qo'llanma).T.: 2002.
5. Kan-Kalik. Uchitelyu o pedagogicheskom obhenii. M. "Prosvehenie". 1987.
(o'quv qo'llanma).
6. Panasyuk A.YU. Psixologicheskaya nauka na slujbe u rukovoditelya. M. 1990.
(o'quv qo'llanma).